

Statssekretær Gunhild Berge Stang
Kulturdepartementet

Gunhild-berge.stang@kud.dep.no

Oslo, 27. november 2020

Innspill til utredning om universell utforming i arbeidslivet fra Unge funksjonshemmede, FFO og SAFO, Norges Blindforbund og Hørselshemmedes Landsforbund

Vi viser til hyggelig og konstruktiv møte om universell utforming i arbeidslivet den 2. november med statssekretær Gunhild Berge Stang og saksbehandlere fra kulturdepartementet og andre involverte departementer.

Som avtalt sender vi en skriftlig oppsummering av våre synspunkter og innspill til utredningen knyttet til universell utforming i arbeidslivet. Som indikert i overskriften er innspillet utarbeidet i fellesskap mellom Unge funksjonshemmede, Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO) og Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner (SAFO), Norges Blindforbund og Hørselshemmedes Landsforbund.

Utredning – et skritt i riktig retning

Vi er fornøyde med at Regjeringen nå setter i gang en utredning om universell utforming i arbeidslivet. Det er viktig og bør sikre bedre harmonisering av norsk lovgiving med Norges

menneskerettighetsforpliktelser. En ekstern utredning av det juridiske handlingsrommet for, og administrative og økonomiske konsekvensene av, å pålegge virksomheter en plikt til universell utforming av både fysiske forhold, informasjon og IKT på arbeidsplassen, kan gi oss kunnskap om kostnadsbildet og hva samfunnet vil spare ved universelt utformede løsninger. Utredningen må omfatte hele arbeidslivet, fysiske og ikke- fysiske forhold, samt at varer og tjenester og informasjon også må inkluderes i utredningsarbeidet.

Overordnede anbefalinger fra FFO, SAFO og Unge funksjonshemmede, Norges Blindforbund og Hørselshemmedes Landsforbund

Funksjonshemmedes organisasjoner har gjennom mange år vært svært tålmodige. I flere tiår har vi arbeidet for universell utforming uten at bevilgende og lovgivende myndigheter har satt makt bak kravene eller bidratt med bevilgninger av betydning. Våre organisasjoner har forståelse for behovet for økonomisk prioritering og nettopp derfor har vi sammen blitt enige om hva som er de viktigste målsetningene og fremmer i fellesskap disse. Arbeid er en viktig faktor for inkludering i samfunnet og for alle borgere er det et virkemiddel for å oppnå en akseptabel levestandard. Det er også dokumentert at å være i jobb har en positiv helseeffekt.

Som det sies i artikkel 27 i CRPD:

*«1. Partene erkjenner at mennesker med nedsatt funksjonsevne **har rett til arbeid på lik linje med andre**; dette omfatter muligheten til å tjene til livets opphold ved et arbeid som man selv fritt velger eller påtar seg i et arbeidsmarked og arbeidsmiljø som er **åpent, inkluderende og tilgjengelig for mennesker med nedsatt funksjonsevne**. Partene skal trygge og fremme virkeliggjøringen av retten til arbeid, også for dem som får nedsatt funksjonsevne mens de er i arbeid, **ved å treffe hensiktsmessige tiltak, også i lovs form....»***

Våre hovedanbefalinger er:

- Et klart mandat må legge føringer for utredningen. Det må være en klar målsetning om at universell utforming av arbeidsplasser skal nedfelles i Likestillings- og diskrimineringsloven. I tråd med CRPD artikkel 4 (3), må funksjonshemmedes organisasjoner i utredningsarbeidet bli rådført og aktivt trekkes med inn i prosessen.
- CRPD må være et grunnleggende utgangspunkt for utredningen og utrederne må dokumentere solid kompetanse innen menneskerettigheter.
- Utredningen må inkludere universell utforming av fysiske forhold, IKT og informasjon.
- Det må stilles krav om at utreder skal ha solid kompetanse på alle områder (universell utforming av fysiske forhold, universell utforming av IKT, universell utforming av informasjon og solid juridisk kompetanse). Våre organisasjoner stiller spørsmål ved om én aktør innehar kompetanse på alle områder og ber om at departementet vurderer om tre utredninger er en bedre løsning.
- Utredningen må skissere en konkret og overordnet plan med tiltak og en tidslinje for hvordan lovfesting av universell utforming på arbeidsplassen skal gjennomføres og oppnås.
- Utredningen må beregne kostnader og inntekter basert på utviklings- og utbyggingsprosesser som har fokus på universell utforming fra starten og gjennomfører inkluderende designprosesser. Beregningene av kostnader og inntekter ved universell utforming av eksisterende løsninger må gjøres med utgangspunkt i flere tidsfrister, f.eks. etter 3 år, 5 år og 10 år. Videre må beregningene inkludere statlige besparelser som følge av at flere med funksjonsnedsettelse deltar i arbeidslivet.

Funksjonshemmedekonvensjonen CRPD – et helt grunnleggende utgangspunkt

Funksjonshemmedes organisasjoner arbeider for å oppnå likestilling av funksjonshemmede. I kampen for å oppnå like muligheter og et verdig liv, er CRPD ledestjerne og rettesnor. Menneskerettighetene gjelder for alle, og i CRPD konkretiseres de for funksjonshemmede.

[Inkluderende fysiske omgivelser bidrar til inkluderende holdninger](#)

Inkluderende fysiske omgivelser bidrar til inkluderende holdninger. CRPD understreker viktigheten av universell utforming og i artikkel 9 står det:

*«For at mennesker med nedsatt funksjonsevne skal få et **selvstendig liv** og delta full ut på alle livets områder – må det treffes hensiktsmessige tiltak for å sikre at man **på lik linje med andre** får tilgang til det fysiske miljøet».*

Universell utforming er en nødvendig del av løsningen og skal gi personer med ulike utfordringer likeverdig tilgang til arbeidsmarkedet. Selv om lovverket forplikter arbeidsgiver til individuell tilrettelegging av arbeidsplassen, er ikke dette nok til å bidra til en likestilt inkludering. Når arbeidsplassen er universelt utformet er man i forkant, terskelen er senket for alle som ønsker å jobbe, og man har sikret at evt. individuell tilrettelegging enkelt kan gjennomføres. Med dagens lovverk må man starte med tilrettelegging etter at man har ansatt. Veien er kort til å legge jobbsøknaden nederst i bunken.

Norsk lovgiving må derfor styrkes i tråd med anbefalingen fra CRPD-komiteen, FNs komité for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter og bærekraftsmålene. Både funksjonshemmede-bevegelsen og LDO har i flere år understreket viktigheten av universell utforming på arbeidsplassen. For IKT-løsninger kan det for eksempel være umulig å individuelt tilrettelegge løsninger som ikke er universelt utformet. Teknologien har åpnet mange muligheter for personer med nedsatt funksjonsevne. Med hjelpeprogrammer og utstyr får f.eks. synshemmede teksten på PC og mobiltelefon forstørret, lest opp eller oversatt til punktskrift. Dette spiller sammen med operativsystemer og programmer. Når IT-systemer ikke tar hensyn til universell utforming, ødelegges denne muligheten. Det samme skjer om man innfører terminalservere. Selv om intensjonen ikke er å diskriminere, blir resultatet utestenging fra jobbmarkedet og at arbeidslivet ikke kan nyttiggjøre seg funksjonshemmedes kompetanse.

Krav til universell utforming av arbeidsplasser, både når det gjelder fysiske forhold, informasjon og ikke-fysisk og digitalt, **må** inn i likestillings- og diskrimineringsloven. For eksempel er det viktig at det stilles krav til forretningsorden, bruk av tolketjenester, skriftliggjøring av muntlig innhold, eksempelvis referater, i arbeidslivet. Dette skal ikke bare være et spørsmål om individuell tilrettelegging eller tilrettelegging for enkelte grupper, men hvordan arbeidslivet skal organiseres bedre for alle.

EUs direktiver og EUs arbeid med å følge opp CRPD er ikke tilstrekkelig for å bidra til universell utforming i arbeidslivet og alle områder for universell utforming er nødvendige for å sikre alle funksjonshemmede likestilling og likeverdig tilgang til arbeidslivet. Dette er også i pakt med anbefalinger fra CRPD-komiteen¹ og FNs komite for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter². Nå er det på tide å følge opp.

Er det lov å diskriminere når det koster penger å la være?

Da funksjonshemmedes organisasjoner på siste del av nitti-tallet ba om forbud mot diskriminering av funksjonshemmede i arbeidslivet, var dette noe som mange beslutningstakere og premissleverandører var svært skeptiske til. Det ville koste for mye. Et EU-direktiv måtte til for å sikre også funksjonshemmede en lovhjemling på området.

Krav fra funksjonshemmedes organisasjoner om universell utforming på arbeidsplasser siden Manneråk

Funksjonshemmedes organisasjoner har bedt om krav til universell utforming på arbeidsplassen siden Manneråk leverte sin NOU. Kravet ble ikke inkludert i Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven fra 2008, og heller ikke i revideringen av 2013, eller i Likestillings- og diskrimineringsloven fra 2018.

Kostnadsberegning på mange måter

Flere tilnærminger er blitt benyttet når nytte og kostnader av universell utforming har blitt vurdert. Diskriminerings- og likestillingsperspektivene falmer i skinnet fra kronetelling og bedriftsøkonomiske vurderingskriterier. Imidlertid, hvis vår grunnleggende verdi og visjon i vårt samfunn skal være likestilling, likeverd og oppfyllelse av menneskerettigheter, må universell utforming høyere opp på prioriteringslisten. Det fordrer investeringer, men gir også gevinster i form av mer deltakelse og bedre oppfyllelse av funksjonshemmedes menneskerettigheter.

¹ Committee on the Rights of Persons with Disabilities Concluding observations on the initial report of Norway* <file:///C:/Users/di53/Downloads/G1913256.pdf>

²

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2fC.12%2fNOR%2fCO%2f6&Lang=en

I Regjeringens handlingsplan for universell utforming³ vises det til beregninger som gir en samfunnsøkonomisk gevinst på 13 mrd. kroner over en tiårsperiode dersom arbeidsdeltakelsen blant funksjonshemmede øker med bare 5 %. I siste nummer av Utdanningsnytt vises i praksis hvordan universell utforming bidrar til inkludering og muligheter i arbeidslivet. Morten Skau forteller om hvordan en universelt utformet skole og funksjonsassistanse bidrar til at han kan jobbe som lærer for en 3. klasse i Oslo. Han ruller i korridorene og rundt i klasserommet, og han ruller ute. Den fysiske utformingen gjør at han kan arbeide på en likestilt måte. Han bidrar til at barna får med seg inkluderende holdninger, og fordi skolen er universelt utformet, kan lærere og elever med funksjonsnedsettelse inkluderes i ordinær skole.⁴

I dag står over 105 000 funksjonshemmede ufrivillig utenfor arbeidslivet. Manglende lovgivning med krav om universell utforming er en viktig grunn til det. Vi mener det er å sløse med menneskelige ressurser, og det ekskluderer mange funksjonshemmede fra arbeidsmarkedet. Blant annet viser en undersøkelse fra Norges Blindforbund at nesten en av tre synshemmede har måttet slutte i stillingen på grunn av manglende universelt utformede IKT-systemer. Dessuten har mange mistet jobben på grunn av koronakrisen og vi vet at pandemien har rammet utsatte grupper som funksjonshemmede hardest. I Oslo kommune erfarer de at arbeid med akustikk i skolen er noe som blir svært godt mottatt blant elever, men først og fremst blant lærerne som får betydelig bedre talekomfort gjennom sin arbeidshverdag. Forsøk med bruk av lydutjevningssystemer i alle undervisningsrom er svært positivt mottatt, og gjør lære- og arbeidsmiljøet bedre for alle.

Universell utforming av arbeidslivet vil gi en massiv samfunnsøkonomisk gevinst, ved at flere funksjonshemmede kan være i jobb. Dagens utestengelse av funksjonshemmede fra arbeidsmarkedet koster samfunnet milliarder.

³ S. 11 - <https://www.regjeringen.no/contentassets/b335313065f440f6bd7cc203a8e0ce2d/regjeringens-handlingsplan-for-universell-utforming-2015-2019-1.pdf>

⁴ Morten Rulle ruller på skolen. <https://www.utdanningsnytt.no/laerer-universell-utforming/morten-rulle-ruller-pa-skolen/258448>

Det er viktig at utredningen inkluderer nytteberegninger ved innføring av lovfestet krav til universell utforming av arbeidslivet. Hva koster det samfunnet at produktive personer med funksjonsnedsettelse stenges ute av arbeidslivet? Videre må kostnaden med innføring av universelt utformede løsninger basere seg på ulike innfasingstidspunkt for nye og eldre løsninger. Å stille krav til universell utforming av nye IKT-løsninger vil i liten grad innebære en økt kostnad og må innføres umiddelbart. Statens overordnede arkitekturprinsipper⁵ for digitalisering av offentlig sektor har som første prinsipp å ha brukeren i fokus. Det anbefaler blant annet å gjennomføre brukertesting hvor også synshemmede og personer med andre sansetap er representert. Med fokus på universell utforming fra starten vil virksomhetene unngå fordyrende etterarbeid.

For arbeidsgiverne er det viktig at universell utforming blir et lovkrav. På IKT-området vil et lovkrav tvinge IKT-leverandørene til å levere universelt utformede løsninger for å kunne være en del av markedet, og arbeidsgivere slipper kostbare tilpasninger i ettertid. Kostnadene for universelt utformede IKT-systemer blir da lavere for den enkelte kjøper. Universelt utformede IKT-løsninger er lettere å bruke for alle. Det betyr at ansatte kommer raskere i gang med løsningene, kan effektivt bruke dem i hverdagen og gevinstene av IKT-innvesteringer kommer raskere.

Vi har forståelse for at mange arbeidsgivere vil være bekymret for kostnadene knyttet til et krav om universell utforming. For små arbeidsgivere kan det bety ekstra kostnader, men rent samfunnsøkonomisk er det en investering og en gevinst i form at økt inkludering og bedre arbeidsforhold for alle og ikke minst økte skatteinntekter. Regjeringen må derfor følge opp med bevilgninger, for eksempel ved å opprette en egen tilskuddsordning.

Vi forventer at lovfesting av universell utforming på arbeidsplasser tas med i den planlagte utredningen. For å trekke en parallell: Likestilling av kvinner har ikke kommet gratis, men bidrar i dag til enorm verdiskaping i det norske samfunnet.

⁵ <https://www.digdir.no/digitalisering-og-samordning/overordnede-arkitekturprinsipper/1065>

Tiltak:

- **For utredningen som omhandler økonomi må det gis klare føringer om**
 - **At kostnadsvurderingene/analysene som gjøres skal ha en samfunnsøkonomisk tilnærming.**
 - **At det skal gjøres en gjennomgang av aktuelle tiltak som kan benyttes for å motivere og eventuelt kompensere arbeidsgiveres kostnader ved å sikre universell utforming på arbeidsplassen. Gjennomgangen bør differensiere mellom offentlig og privat og mellom store og små arbeidsgivere.**

Vi vil være med i resten av prosessen

Møtet den 2. november var lagt opp som et informasjonsmøte med mulighet for 2 minutters innspill fra hver organisasjon på tampen av møtet. Vi regner med at disse 2 minuttene kun er tenkt som en introduksjon fra organisasjonene til den prosessen som nå skal gjennomføres.

Vi ser frem til det videre arbeidet med utredningen. Og vi håper og forventer at vi som organisasjoner som representerer funksjonshemmede blir tett involvert og får anledning til å bidra i det videre utredningsarbeidet.

Tiltak:

- **Funksjonshemmedes organisasjoner må inkluderes i den videre prosessen knyttet til lovfesting av universell utforming på arbeidsplassen.**
- **Inkluderingen må sikres både hos aktuelle utreder, i byråkratiet og hos politisk ledelse.**

Oppsummering

Norge trenger at alle som kan jobbe får likestilt mulighet til det. Utredningen som skal gjennomføres må utrede nytten ved å skape et universelt utformet arbeidsmiljø. Det skal ikke være en forskjell i å investere i seniorpolitikk, fedre-permisjon, og i ordninger for å likestille funksjonshemmede.

Vi mener at et lovkrav om universell utforming bør gjelde alle arbeidsgivere, både offentlige og private. Et krav bør også omfatte **alle** sider ved arbeidslivet – både IKT, fysiske forhold, og ikke minst informasjon og kommunikasjon. Det bør reflekteres i den planlagte utredningen.

Unge funksjonshemmede, FFO og SAFO, Norges Blindforbund og Hørselshemmedes Landsforbund vil avslutningsvis påpeke at spørsmålet og svaret nå ikke er OM vi skal lovhjemle universell utforming på arbeidsplasser, men NÅR og HVORDAN.

Med vennlig hilsen

Lilly Ann Elvestad

generalsekretær

FFO

Leif-Ove Hansen

generalsekretær

Unge funksjonshemmede

Tove Linnea Brandvik

leder

SAFO

Terje Andre Olsen

Forbundsleder

Henrik Peersen

Generalsekretær

HLF

